

Historické, právní a makroekonomické aspekty úpadků firem

Historical, juridical and macroeconomic aspects of the firm's bankruptcy

L'ubomír Augustín

Abstrakt: Ekonomická krize přináší do praktického života domácností a firem mnoho negativních konsekvencí často ve formě oddlužení fyzických osob, insolvencí a následných úpadků firem. V rovině teoretické ekonomie se však jedná o nenahraditelnou výzvu, kterou je nutné správně rozšifrovat, uchopit ji a pokusit se nalézt účinný lék a prevenci. To není vůbec snadným úkolem ekonomů. První část tohoto příspěvku se zaměřuje na historické souvislosti úpadkového práva v Anglii a Francii, část druhá je věnována makroekonomickým činitelům světové ekonomické krize na prahu 21. století s dopady na úpadek firem nejen v USA, ale také v Evropě. Třetí část pojednává o vybraných ekonomických teoriích ve vztahu k úpadkům firem, část čtvrtá poukazuje na vybrané makroekonomické činitele úpadků firem a poslední, pátá, část příspěvku se zabývá ekonometrií v relaci úpadků firem a HDP.

Klíčová slova: úpadek, insolvence, bankrot, firma, HDP, nezaměstnanost, ekonomické teorie, ekonomická krize, ekonometrie, common law, lex mercatoria, klasická ekonomická škola, keynesovství, institucionální ekonomika, monetarismus, Chicagská ekonomická škola, teorie mylného vnímání, hospodářské cykly.

Abstract: Economic crisis is generating in practical live of firms and households a lot of negative implications, especially bankruptcy of natural persons / corporations. In the theoretical economie are arising a expressive and irreplaceable challenges, which we have to correctly decipher, grab it and find a optimal prevention including effective tools against inflation, unemployment, recession and others negative factors of the contemporary world. This is not absolutely easy task for economists, lawyers and researchers. First part of this article is regarding history of bankruptcy in France and UK, second part point out macroeconomics factors under 21. century in connection to firm's bankruptcy in USA and Europa. Third part deal with about link among economic theories and bankruptcy, fourth part of this article emphasise some of bankruptcy agents and last part has a mathematical context in the light of econometrics, in the reflection of prediction of numbers of bankruptcy and evolution of the GDP.

Keywords: law, bankruptcy, insolvency, GDP, inflation, firm, commercial code, macroeconomics, unemployment, economic theories, economic crisis, econometrics, common law, lex mercatoria, classical economics, institutional economics, keynesian economics, monetarism, Chicago school of economics.

JEL Classification: A12

Úvod

Bankrot (ital. „*banco rotto*“ – převržený stůl) je úpadek firmy. Důvody úpadku jsou různé, nejčastěji ztráta „*solventnosti*“ nebo „*likvidity*“.³⁶

Daleko důslednější definice vychází z oxfordského slovníku³⁷ ekonomie, nicméně z důvodu plurality a „*nevyčerpanosti*“ definic si ji dovoluji uvést pouze v poznámce pod čarou.

První část tohoto příspěvku se zaměřuje na historické souvislosti úpadkového práva v Evropě, a to především v Anglii a Francii, část druhá je věnována makroekonomickým činitelům světové ekonomické krize na prahu 21. století s dopady na úpadek firem nejen v USA, ale také v Evropě. Třetí část se zaměřuje na vybrané ekonomické teorie ve vztahu k úpadkům firem, část čtvrtá poukazuje na vybrané makroekonomické činitele úpadku firem a poslední, pátá, část se zabývá ekonometrií v relaci úpadků firem a HDP.

V tomto článku jsem aplikoval zejména metodu historickou, komparativní, statistickou a metodu založenou na subjektivní dedukci.

Hypotéza této práce vychází z tvrzení, že firmu může ohrozit více objektivních/subjektivních činitelů, ale faktory makroekonomické jsou primární, přičemž počet bankrotů má v období hospodářské recese vzestupný trend.

Přínos tohoto článku spatřuji v pokusu nalézání podstatných vztahů mezi makroekonomickými veličinami, s nimiž ekonomie pracuje, a možnostmi, resp. cestami jak předejít úpadkům firem. Nalézání těchto vztahů jsou doplněna statistickými ukazovateli.

V úvodu bych ještě rád učinil jednu jazykovou poznámku. Ačkoli slovo „*bankrot*“ je pro veřejnost, domnívám se, obecně více srozumitelné, pro své univerzální či mezinárodní jazykové konotace, budu pro účely tohoto článku používat místo slova „*bankrot*“ především slovo „*úpadek*“.³⁸ Platná právní úprava ČR dnes používá slovo „*úpadek*“ jako obecnou množinu, v níž jsou zahrnuty jeho jednotlivé způsoby řešení, a to konkurz, reorganizace, oddlužení a zvláštní způsoby řešení úpadku. Z uvedeného důvodu se

36) Žák, M. a kol.: Velká ekonomická encyklopedie. Linde Praha, a.s. 1999. 1. vyd. ISBN 80-7201-172-3, str. 97

37) Black, J.: A Dictionary of Economics. Oxford University Press. Second Edition. 2002. ISBN 0-19-860767-9, str. 26; Bankruptcy – A legal arrangement to deal with the affairs of individuals unable to pay their debts. Bankruptcy proceedings may be started by the individual, or by unpaid creditors. The assets of a person adjudged bankrupt by a court are taken over by an official receiver and sold, the funds being used to repay creditors so far as possible. Those who have become bankrupt cannot accept credit without warning the lender that they are an undischarged bankrupt, and also face various restrictions on their future activities: in the UK, for example they cannot be directors of companies or Member of Parliament.

38) Ust. § 4 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

budu i já co nejvíce držet této terminologie i když nevyučuji, že mohu použít také slovo „*insolvence*“, pokud se příslušná část analyzovaného problému (textu) nebude vztahovat výslovně či přímo k právním otázkám.

1. Historický exkurz evoluce úpadkového práva v Evropě

Moderní insolventní, resp. úpadkové právo můžeme identifikovat již v průběhu 13. a 14. století v severní Itálii, především ve Florencii, Pise nebo Benátkách.³⁹

V průběhu 16. století moderní státy potvrdily princip, z něhož vyplynulo, že úpadek firem byl vnímán skrze dvoukolejnost v přístupu, a to buď prostřednictvím: a) soudní („*faillite*“) disputace, nebo b) v důsledku podvodu, což se projevilo v konečném důsledku za účasti státního žalobce; v takovém benátkpřípadě mluvíme ve středověku o bankrotu („*banqueroute*“). Počátkem 17. století bylo v Anglii právo obchodníků (tzv. „*Merchant law*“) velice rychle absorbováno do judikatury anglických soudů a i nadále zůstává otázka úpadků obchodníků v působnosti psaného práva „*statutory law*“. V Anglii byla symbolem 18. století velká reforma založena tzv. zákonem Anny („*Statute of Anne*“) z roku 1705, který začal vnímat zaplacení nebo dorovnání dluhu již jako ekonomický jev, jenž je výsledkem procesu úpadku obchodníka. To trvalo až do roku 1825 a dále následovalo období větších legislativních reforem (1831, 1843, 1849, 1861, 1869, 1883). První relevantní informace o bankrotu firem v období 17. až 19. století nacházíme v Anglii a Francii, přičemž lze identifikovat také základní institucionální a procesní rozdíly. V Anglii působila v rámci tehdejší exekutivy tzv. „*bankrupční komise*“, ve Francii po vzoru italského „*Concordata*“; specializované soudy. Anglické „*common law*“ bylo založeno na důkladné ochraně lidských práv, vymáhání škody a soutěži. Byla to právě Anglie, která je dodnes založena na tzv. principu „*Rule of law*“.⁴⁰ Jedná se o prastarý právní princip vycházející z „*Magny Charty Libertatum*“, „*Habeas Corpus Akt*“, atd. Tento pojem poprvé uvedl a vysvětlil A. V. Dicey (1835–1922) v roce 1885 ve svém díle „*Introduction in the Study of Law of the Constitution*“, který uvedenému pravidlu rozuměl a dodnes je toto pravidlo interpretováno jako: a) vláda zákona, která vylučuje jakoukoli libovůli, veškeré výsady a přečeňování správy, tzn., že člověk může být potrestán pro porušení práva, avšak ze žádného jiného důvodu, b) rovnost všech před zákonem, c) ústavní právo není (jako v jiných státech) pramenem všeho práva, neboť se odvozuje z práv individua, jež jsou uskutečňována a vykládána soudy a parlamentem. Poslední zmínkou anglického práva ve vztahu k vypořádání se s úpadkem obchodníků zahrnoval tzv. „*Debtors Act*“ z roku 1869, čímž došlo otevření cesty pro odstranění nahromaděných dluhů, zřízení spořitelén a pojišťovacích ústavů, a to pod volebním heslem liberálů „*pomoc ke svépomoci*“. Co se týká soudnictví, základy královského soudu (*curia regis*), nacházíme již za Jindřicha II. v tzv. „*Clarendonské konstituci*“ z roku 1166. Anglické právo sice nepohrdlo moudrostmi římského a kanonického práva, nicméně nikoli tak důkladně jako právo na kontinentu (myšleno právo francouzské, apod.).

39) Spinosa Ch.: Shylock and Debt and Contract in „the Merchant of Venice. Cardozo Studies in Law and Literature, část 5, str. 65

40) Hattenhauer, H.: Evropské dějiny práva. Praha, C.H.Beck 1998, 1. vyd., ISBN 80-7179-056-7, str. 553 a násl.

Ve Francii za krále Ludvíka XIV.; existovalo právo obchodníků, pro něž byl zřízen specializovaný obchodní soud (tzv. La Conservation de Lyon).⁴¹ Konec vězení pro dluh byl uzákoněn ve Francii v roce 1866. Již za vlády Ludvíka XIV. byly vydány ordonnance

o pozemním obchodu z roku 1673 („*Code Savary*“) a o námořním právu z roku 1861. Právě „*Code Savary*“ je i přes svoji neúplnost považován za první kodifikaci obchodního práva na evropském kontinentě, z něhož následně čerpala napoleonská kodifikace. Další významné regule ve Francii na podporu prevence insolvence obchodníků vyplývaly z konkordátu z roku 1889 „*Concordate préventif*“.⁴² Francouzské „*civil law*“ bylo ještě hlouběji založeno na ochraně práv jednotlivce, bylo více rigidní vůči ekonomickým změnám s přirozeným sklonem k diskreci státních zásahu. Jak uvádí autoři Glasser a Schleifer (2001), mezi anglickým a francouzským právem byl v daném období vztah divergence, tedy rozcházejícího se právního myšlení. V roce 1673 nabyla ve Francii účinnosti, slovy dnešních dnů, obchodní pravidla (předpis) za Ludvíka XIV. známá jako „*Ordonnance sur le commerce*“⁴³ a za Napoleona v roce 1808 tzv. „*Code de commerce*“.⁴⁴ Francouzské právo, před i po roce 1808, které nacházelo inspiraci v italských pramenech, bylo modernější, flexibilnější a nabízelo stranám daleko více možnosti vypořádání vzájemných vztahů s daleko větším důrazem na soudní (Tribunaux de Commerce) řešení sporů. Ve Francii v letech 1804 až 1810 mluvíme o období tzv. napoleonské kodifikace. V tomto období byl přijat: v roce 1804 „*Občanský zákoník*“ (Code civil), v roce 1806 „*Občanský soudní řád*“ (Code de procedur civil), v roce 1807 „*Obchodní zákoník*“ (Code de commerce),⁴⁵ v roce 1808 „*Trestní řád*“ (Code d´instruction criminelle) a v roce 1810 Trestní zákoník (Code pénal). Uvedené právní normy se staly základem moderního francouzského práva.⁴⁶ Nad rámec lze dodat, že rok 1805 byl ve Francii spojen s hospodářskou krizí a úpadkem mnoha obchodních společností včetně krize francouzské banky. Proto kodifikace obchodního práva byla dokončena bez zbytečného odkladu v roce 1807. Její vyhlášení připadlo na září 1807 a účinnosti nabyla 1. ledna 1808.

41) <http://books.google.cz/books?id=5rnPy1yKuWAC&pg=PA225&lpg=PA225&dq=Conservation++de+Lyon,+Lex+mercatoria&source=bl&ots=XtrcdLRJUL&sig=EA45kzMAh3HSRMmxisUOeu-Yo&hl=cs&sa=X&ei=0iaCUYbhEWO4gTDMIHIBA&ved=OCCwQ6AEwAA#v=onepage&q=Conservation%20de%20Lyon%2C%20Lex%20mercatoria&f=false>

42) http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/recueils/procedures_collectives/3_concordat.pdf

43) <http://partages.univrennes1.fr/files/partages/Recherche/Recherche%20Droit/Laboratoires/CHD/Textes/Ordonnance1673.pdf>; Pozn.: o bankrotu pojednává titr XI: Des faillites et banqueroutes. ARTICLE PREMIER. La faillite ou banqueroute sera réputée ouverte du jour où le débiteur se sera retiré, ou que le scellé aura été apposé sur ses biens. ART. 3. Les négociants, marchands et banquiers seront encore tenus de représenter tous leurs livres et registres cotés, parafés en la forme prescrite par les articles 1, 2, 3, 4, 5, 6 et 7 du titre III ci-dessus, pour être remis au greffe des Juge et consuls, s'il y en a, sinon de l'hôtel commun des villes, ou ès main de créanciers de leurs choix. ART. 10. Déclarons banqueroutiers frauduleux ceux qui auront diverti des effets, supposé des créanciers, ou déclaré plus qu'il n'était dû aux véritables créanciers. ART. 12. Les banqueroutiers frauduleux seront poursuivis extraordinairement, et punis de mort.

44) http://books.google.cz/books?id=MsI2AAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false; Kniha III, str. č. 426 a násled.

45) Pozn.: Code de commerce obsahoval 4 knihy; 1. kniha upravovala kromě obecných otázek, právo obchodních společenství, 2. kniha se týkala námořního obchodu, 3. kniha upravovala úpadkové právo a bankrot, 4. kniha upravovala obchodní soudnictví;

46) Seltenreich, R. a kol.: Dějiny evropského kontinentálního práva. 3. vyd., Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-54-7, str. 292

Je vhodné také zdůraznit, že francouzský obchodní zákoník (Code de commerce) z roku 1807 upravoval úpadek a bankrot ve své 3. knize. Úpadkem se rozuměl stav obchodníka, kdy nebyl schopen uhradit své dluhy (dostát svým závazkům) a platby jednoduše zastavil. Bankrot, na rozdíl od úpadku, byl považován za jev zaviněný hrubou nedbalostí, popř. podvodem úpadce a byl stíhán jako trestný čin.

2. Světová ekonomická krize jako předpoklad úpadků firem

Světová ekonomická, finanční krize s jasnými dopady do Evropy, jejíž počátky jsme mohli identifikovat původně v USA, měla přinejmenším dvě odlišné fáze. První je limitovaná obdobím od srpna roku 2007 do srpna roku 2008, přičemž nezaměstnanost v USA se v průběhu následujícího roku 2009 mírně zvýšila z 5,4 % na 6,2 %. Druhou fází doprovázela krize investiční banky Lehman Brothers⁴⁷ s 25 000 zaměstnanci, která nakonec dne 15. září 2008 zbankrotovala. Jednalo se o největší úpadek firmy v historii USA. O den později, tj. 16. září 2008, ji následovala velká pojišťovací firma AIG.

Nese vláda USA odpovědnost za následnou světovou krizí s důsledky celosvětové ekonomické deprese, jaké výzvy ve smyslu státních, resp. vládních zásahů jednotlivých států (včetně evropských) v tomto směru vyvstaly a jaké byly jejich konkrétní dopady⁴⁸?

Při podrobnější analýze tehdejší situace v návaznosti na Evropu zjistíme, že největší veřejně obchodovaná francouzská banka BNP Paribas⁴⁹ pozastavila počátkem srpna 2007 činnost svým třem fondům o celkové hodnotě 1,6 mil. eur investujícím do amerických hypotečních produktů tak, aby klienti nemohli vybrat své peníze z fondů, a zajistila tak finanční stabilitu systému a reagovala na počátek krize v sektoru rizikových hypoték v USA.

Ani v dalších evropských státech situace nezůstala bez odezvy. Německá banka Sal. Oppenheim⁵⁰ dočasně uzavřela fond se 750 miliony eur, který spravovala pro rakouskou investiční nadaci Hypo KAG. Nizozemská investiční banka NIBC⁵¹ zrušila plán emise akcií a informovala o ztrátě 137 milionů eur v důsledku propadu hodnoty amerických cenných papírů krytých nemovitostmi.

V důsledku uvedeného došlo k růstu úroků na evropském finančním trhu a rozkolísání akciového trhu. Evropská centrální banka⁵² nenechala na sebe dlouho čekat a vložila do finančního systému finance ve výši 95 mld. eur a následně dalších 61 mld. eur. Ob-

47) <http://www.lehman.com/>

48) Mishkin, F.S.: Over the Cliff: From the Subprime to the Global Financial Crisis. Journal of Economic Perspectives, ročník 25, č. 1, str. 50

49) <http://www.bnpparibas.com/>

50) <http://www.oppenheim.lu/>

51) <http://www.nibc.com/>

52) <http://www.ecb.int/>

dobně americký Federální rezervní fond⁵³ přidal do systému 19 miliard USD prostřednictvím nákupu hypotékami krytých produktů, atd. To, co začalo v roce 2007 na americkém kontinentu pod označením „*regionální finanční problém*“, se rozrůstalo (na rozdíl od racionálního očekávání v minulosti) do celosvětového problému s dopady platební neschopnosti domácností a firem, na jehož konci byl a dodnes je úpadek s negativními právními dopady. Tedy zdánlivě regionální finanční krize má dnes zcela jistě jiný, a to globální rozměr, přičemž je úkolem centrálních bank, vlád jednotlivých států, ale především firem rozhodnout, jakými způsoby, v jakém rozsahu a zda-li vůbec se s makroekonomickými defekty v průběhu rozhodného období vypořádají.

3. Úpadek firem z pohledu vybraných ekonomických teorií

Ekonomické teorie v rozmanitosti svých podob mají vlastní historii. Vývoj ekonomických teorií tak reflektuje odraz ekonomického života a hospodaření té které společnosti v ekonomickém myšlení a v ekonomii jako vědě.⁵⁴ Z hlediska úpadku firem je podstatné rozlišování ekonomických teorií, které ne/preferují státní zásahy, tedy především teorie tzv. intervencionalistické nebo liberální.

Jestliže vycházíme z obecně uznávané hypotézy, že ekonomie jako věda vzniká v 18. století, tak první velkou školou, která se snaží vysvětlit ekonomické jevy, je tzv. klasická škola,⁵⁵ na jejímž vrcholu stojí J. S. Mill. Klasická škola položila nepochybně základy (politické) ekonomie jako samostatné vědné disciplíny. V této souvislosti je vhodné zdůraznit mezník, jímž je rok 1776, kdy byla vydána „*bible ekonomie*“, dílo A. Smithe (1723 – 1790) „*Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*“. Zlatou nití cit. díla je „*laissez faire*“ a „*neviditelná ruka trhu*“. Zásada „*laissez faire*“, která reprezentuje ekonomický liberalismus, předpokládá minimální zásahy státu (málo úředníků, nízké daně, nízké státní výdaje), volnou, konkurenční soutěž, ekonomickou svobodu, přirozený řád, podporu a ochranu soukromého vlastnictví, apod.

Od poloviny 19. století se klasická škola dostává pod palbu kritiky a začínají se objevovat nové směry jako je např. utopický socialismus.⁵⁶

Cambridgeskou školu⁵⁷ reprezentoval především Alfred Marshall,⁵⁸ jenž byl propagá-

53) <http://www.federalreserve.gov/>

54) Volejníková, J.: Moderní kompendium ekonomických teorií. Od antických zdrojů až po 3. tisíciletí. Profess Consulting s.r.o., 2005, str. 19

55) Pozn.: Hlavními představiteli klasické školy byli např. T. R. Malthus (1776 – 1834), D. Ricardo (1772 – 1823), J. B. Say (1767 – 1832)

56) Pozn.: např. Thomas More (1478 – 1535), Tommaso Campanella (1560 – 1632/9), C. H. de Saint Simon (1760 – 1825), Charles Fourier (1772 – 1837), Robert Owen (1771 – 1858)

57) Pozn.: Cambridgeská škola rozvíjela především ekonomickou rovnováhu a ekonomický blahobyt

58) Pozn.: **Alfred Marshall** (1842 – 1924) začal chápat ekonomii jako „*vědu*“ o ekonomickém chování člověka (economics), nikoli jako politickou ekonomii; jeho základní dílo se jmenovalo „*Zásady ekonomie*“, v němž rozvinul kardinalistickou teorii mezní užitečnosti, bodovou elasticitu poptávky, rovnovážnou cenu, teorii firmy v podmínkách dokonalé konkurence, apod.

torem trpělivé, nenásilné cesty evoluce společnosti a umírněného „*laissez faire*“. Z pohledu této práce, jejímž předmětem jsou otázky spojené s úpadkem firem, je vhodné zmínit, že A. Marshall rozlišoval mj. dva typy firem, tzv. marginální a intramarginální. Intramarginální firmy mají lepší výrobní faktory, nižší náklady a z toho důvodu dosahují kvazirentu (zisk v krátkém období). Firma v krátkém období může dosahovat i tzv. abnormálního zisku. Velice zajímavé z pohledu představitele této školy je v pojmání úpadku jeho teorie firmy, když tvrdí, že firma prožívá životní cyklus, během něhož nejdříve roste, posiluje, nicméně následně stárne a může také z trhu zcela zmizet, což není optikou dnešních dní nic jiného než přirozený úpadek firmy (pozn. autora). Na tomto místě je vhodné zmínit také J. V. Robinsonovou, která analyzovala nedokonalou konkurenci a vytvořila model „*monopsonu*“ (jeden kupující) a dále E. H. Chamberlina, který odlišil v rámci nedokonalé konkurence tzv. velkou skupinu firem (monopolistickou konkurenci) a malou skupinu firem (oligopol). Za zmínku stojí v kontextu tématu uvést také školu tzv. **institucionální ekonomiky**,⁵⁹ která se rozvíjela na přelomu 19. a 20. století v USA. Tato škola zdůrazňovala, že jsou to právě instituce, které jsou primárními činiteli při utváření ekonomického chování subjektů včetně dosahování ekonomické efektivity.

Další zlom v ekonomickém myšlení představuje ekonomická (reformní) teorie J. M. Keynesa, podle něhož je pojmenována ekonomická škola, resp. proud „*keynesovství*“. J. M. Keynes zdůrazňoval nezbytnost státního intervencionismu formou měnové a rozpočtové politiky, jelikož trh je vnitřně nestabilní a potřebuje stabilizovat prostřednictvím politiky státu v některých oblastech ekonomiky. Symbolem druhé fáze keynesiánství se stalo dílo „*Obečná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*“. J. M. Keynes ve svém díle nabízí odpověď na to, co je příčinou toho, že kapitalistická tržní ekonomika ve 20. století přestala úspěšně fungovat na základě samoregulačních sil. Příčinou problému je nedostatečně efektivní – agregátní poptávka, resp. nestabilita investic z důvodu malé ochoty podnikatelů investovat. Cílem podnikatelů je spíše alokace bohatství než ziskový motiv. Z hlediska úpadku firem mohou konstatovat, že J. M. Keynes považoval recesi nikoli za nahodilou nebo jako důsledek působení vnějších vztahů, nýbrž se jednalo o přirozený a běžný průvodní jev vyspělé tržní ekonomiky 20. století.

Z tohoto tvrzení autor této práce per analogiím dovozuje, že i úpadek firmy je, na rozdíl od vnímání úpadku z období středověku, fenoménem přirozeným, který je nerozlučně spjat s rizikem podnikání. Neokeynesovství reprezentovali zejména J. Hicks s tzv. modelem IS – LM, P. A. Samuelson⁶⁰ s modelem s linií 45 stupňů a v neposlední řadě také R. M. Solow, J. E. Meade, nebo F. Modigliani,⁶¹ který ještě více rozpracoval a interpretoval ekonomii J. M. Keynesa a vytvořil tzv. úplný keynesovský model. Z hlediska této práce, tj. k otázkám zaměřeným na úpadek firem, je možné vyzdvihnout především tzv. Modiglianiho (Millerův) **teorém**, který uvádí, že: tržní hodnota akcií dané firmy

59) uvést také školu tzv. institucionální ekonomiky

60) Viz např. Jonáš, J. a kol.: Nobelova cena za ekonomii. AV ČR Praha 1993, 1. vyd. ISBN 80-200-0362-2, str. 77 a násled.

61) Tamtéž, str. 558

je prvotně závislá na investorských očekáváních toho, jakých zisků bude společnost dosahovat budoucnu, a dále, že tržní hodnota firmy není podstatně závislá na velikosti a struktuře firemního dluhu a struktuře celkového kapitálu, specificky je tedy nezávislá na hodnotě poměru „dluh“ / „vlastní kapitál“ (jinými slovy, z hlediska podnikových akcionářů neexistuje ani lepší ani horší kapitálová struktura, hodnota firmy je vždy stejná). Očekávaný či požadovaný výnos z vlastního kapitálu je přímo ovlivněn výši finanční páky, neboť riziko ztráty vlastního investovaného kapitálu roste společně s výší páky, tj. dluhu. Protikeynesovská revoluce je datována od 70. let 20. století a představují ji především Friedmanovský monetarismus, škola racionálních očekávání a škola strany nabídky, které vytvořily živnou půdu pro neokonzervativní politiky.

Monetaristé dokazovali, že peníze mají na poptávku a národní důchod větší vliv než keynesovská rozpočtová politika a dále dokazovali silnou vazbu mezi změnou peněžních zásob a změnou nominálních důchodů. **Škola racionálních očekávání** tkví v představě ekonomických subjektů, které berou v úvahu všechny relevantní informace o současnosti a budoucnosti. Za nejlepší hospodářskou politiku státu považovali politiku dlouhodobých stabilních pravidel. Dedukují, že tato ekonomická škola ve svých důsledcích by mohla být indikátorem v omezování úpadku firem. Otázkou však zůstává, zda jsou firmy schopny v reálném čase zpracovat všechny relevantní informace a využít je ve svůj prospěch.

Škola ekonomie strany nabídky, někdy nazývána také „*lafferovská*“ ekonomie, kladla důraz na podněty ze strany nabídky a obhajovala rozsáhlé snížení daní, jelikož v případě daňových sazeb dochází k odrazování od pracovního úsilí a od investic. Také v rámci této ekonomické školy, domnívám se, lze důvodně presumovat, že úpadek firem může být vzhledem k vyzdvižení cit. makroekonomických veličin podstatným způsobem limitován.

Od roku 1930 se na Chicagské univerzitě konstituuje nový směr ekonomie pod názvem „*Chicagská škola*“, která je charakteristická kritikou keynesovství a podporou liberálního myšlení a hospodářského liberalismu. Za největší osobnosti tohoto ekonomického směru jsou považováni již zmíněný M. Friedman,⁶² G. J. Stiegler se svou mikroekonomickou teorií oligopolu, teorií ceny a teorií monopolu.

F. Knight se jako jeden ze zakladatelů Chicagské školy kriticky prezentoval vůči zásahům státu do ekonomiky. Kromě toho; jmenovaný vnímal ekonomii jako vědu o ekonomickém chování jednotlivce s cílem maximální měrou dopřát svým potřebám. Na tomto místě je vhodné z hlediska tématu práce vyzdvihnout dílo „*Riziko, nejistota a zisk*“, v němž F. Knight představil teorii podnikatelského zisku. Podnikatelský zisk definuje jako rozdíl mezi očekávanými a skutečnými cenami statků podnikatele. Vždyť právě o to se firma zajímá. Jestliže podnikatel neodhadne své podnikatelské riziko, např. vezme si od banky půjčku, kterou ex post není schopen splácet (insolvence), může se

62) Viz např. Friedman, M.: Kapitalismus a svoboda. Liberální institut Praha, 1993. 1. vyd. ISBN 80-85787-33-4

lehce dostat do fáze, které říkáme obecně „*úpadek*“. Další dílo, které je v nastolených souvislostech zmínit bylo vydáno pod názvem „*Etika konkurence a další eseje*“.⁶³ Autor publikace se mj. ptá: „*O jaký druh hry se v byznysu jedná? Je to dobrá hra, špatná nebo indifferenční hra?*“

Co se týká M. Friedmana, je nutné vyzdvihnout jeho tvrzení, z něhož vyplývá, že cílem teorie je poskytovat správné předpovědi. O úpadku firem to platí dle mého názoru dvojnásob. Pokud jsou závěry teorie v souladu s pozorovanou realitou, daná teorie realitu vysvětluje, je schopná ji předvídat a je proto relevantní. Jeho ekonomický směr se nazývá „*monetarismus*“.⁶⁴ Dokázal, že inflace je peněžním jevem, který je způsoben růstem množství peněz v oběhu. Za přirozenou míru nezaměstnanosti je pokládán takový ekonomický stav, kdy nezaměstnanost ani neakceleruje ani nedochází k deceleraci inflace. M. Friedman na rozdíl od J. M. Keynesa rozeznává pouze dobrovolnou nezaměstnanost, resp. nezaměstnanost vzniklou z nedostatečné pružnosti trhu práce.

Tato část mého článku měla za cíl poukázat na některé souvislosti mezi ekonomickými teoriemi a jejich využití v praxi z hlediska možných úpadků firem. Jak bylo dosud uvedeno, z ekonomických teorií lze čerpat a vyvozovat deduktivní závěry a inspiraci pro eliminaci úpadků firem.

4. Vybrané makroekonomické činitele úpadků firem

V rámci této části práce bych rád poukázal na některé základní předpoklady, resp. znaky nebo indicie, v kontextu makroekonomických jevů, které mohou mít vliv na insolvenční firem⁶⁵, potažmo následně na jejich úpadek.

Je obecně známou skutečností, alespoň v českém právním odvětví, že podnikání, neboli hovorově „*byznys*“, je uskutečňován především za účelem dosahování zisku⁶⁶, soustavně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, atd⁶⁷. Jedná se o vnější formálně-právní znaky podnikání, které však nic nevyovídají o tom, jak firma, korporace, bude nebo nebude úspěšná ve smyslu výše nastíněné definice. Proto, aby firma mohla na trhu legálně existovat, musí splňovat i další povinnosti vyplývající z platné právní úpravy, tj. odvádět za zaměstnance zdravotní pojištění, přispívat na politiku sociálního zabezpečení, platit daně, apod. Z dosud uvedeného je zřejmé, že ani znalost povinností vyplývajících z jednotlivých právních předpisů ještě ani zdaleka není podmínkou, a nic a priori nevyovídá o tom, zda firma bude na trhu úspěšná ve smyslu dosahování požadovaného zisku a prosazení se na trhu.

63) Knight, F.H.: *The Ethics of Competition with a new introduction by Richard Boyd*, vyd. Harper and Brother and Georgie Allen, 1935, ISBN 1-56000-955-1, str. č. 38

64) K pojmu monetarizmu a hlubším souvislostem viz Kadeřábková, B.: *Úvod do makroekonomie. Neoklasický přístup*. Praha. C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-788-X, str. 84

65) Kadeřábková, B.: *Úvod do makroekonomie. Neoklasický přístup*. Praha. C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-788-X, str. 114

66) Tamže str. 114

67) Ust. § 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Vycházím zejména z předpokladů, že (začínající) firma podniká v odvětví, která již reálně existují, např. IT, telekomunikační služby, cestovní ruch, autodoprava nebo letecká doprava či stavebnictví. Od firem, které budou na trh přicházet s naprostými novinkami (inovacemi) produktů nebo od firem, jejichž ambicí bude spíše vytvořit zcela nové odvětví, budeme pro účely této práce spíše abstrahovat.

První velkou skupinou makroekonomických jevů, které mohou mít neblahý vliv na podnikání firem, jsou tzv. **nabídkové šoky**⁶⁸. Nabídkové šoky představují náhlé změny ve výrobních podmínkách. V praxi se prezentují jako politické zvraty, stávky, přírodní katastrofy, epidemie, které mohou trvat kratší nebo delší časové období s vážnými dopady do infrastruktury a celospolečenského dění. S nabídkovými šoky v kontextu čištění trhů je spjata tzv. produkční funkce s posunem křivky dočasným, proporcionálním nebo trvalým.

Dalším makroekonomickým jevem, který má vliv na potenciální „bankrot“ firmy je trh práce. Vycházíme z obecného předpokladu, že na straně jedné se prezentují domácnosti, které nabízejí firmě práci, na straně druhé je zde firma, která práci domácnosti kupuje. Jestliže má firma fungovat k maximálnímu prospěchu vlastníka, bude jeho snahou nastavit poptávku po práci tak, aby byl zisk v každém období v maximálním rozsahu. Zisk roste s růstem pracovního vstupu jen tehdy když je příjem z mezního produktu práce P . MPL vyšší než mzdová sazba w . Aby firma zvýšila zisk, zvyšuje / snižuje zaměstnanost až k úrovni, kdy se obě zmíněné veličiny vyrovnají, tj. $P \cdot MPL = w$ (resp. $MPL = w/P$). Mezní produkt práce (MPL) se tedy rovná reálné mzdové sazbě (w/P). Z grafu „MPL“, „ L “ je zřejmé, že mezní produkt práce (MPL) klesá za situace, při které množství práce roste. V neoklasické teorii představuje rovnice $MPL = w/P$, cílové chování firmy, což není nic jiného než maximalizace zisku. A contrario lze říci, že čím méně uvedená rovnice platí, tím větší je pravděpodobnost, že firma zisk nemaximalizuje, a tím dříve je zde nebezpečí úpadku firem. Navíc lze dodat, že k vyčištění trhu práce dospějeme v případě, že agregátní nabídka práce (LS) se bude rovnat agregátní poptávce práce (L_d). Při růstu reálné mzdové sazby w/P klesá nabídka práce „ L “ a volný čas se zvyšuje, mluvíme tedy o tzv. důchodovém efektu. Další, tzv. substitiční efekt představuje stav, kdy dochází ke zvyšování reálné mzdové sazby, za vyšší mzdu lze dosáhnout vyšší spotřebu, a proto se vyplatí nahrazovat volný čas spotřebou.

Jinou velkou skupinou makroekonomických předpokladů, které by mohly mít vliv na bankrot firem, jsou **hospodářské cykly**, tj. kolísání reálného produktu kolem potenciálního produktu (trendu). Obecně lze opět uvést, že ani pohled na hospodářské cykly není v průběhu dějin ekonomie jednotný.⁶⁹ Názorný příklad hospodářského cyklu může začínat velkým hospodářským růstem a rozvojem, který nazýváme expanze (konjunktura), kdy reálný produkt vystupuje nad svůj potenciální produkt, nezaměstnanost klesá, firmy zvyšují investice, výdaje domácností se také zvyšují. V tomto

68) Kadeřábková, B.: Úvod do makroekonomie. Neoklasický přístup. Praha. C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-788-X, str. 69

69) Viz. názor N. Kondrateva: <http://www.escholarship.org/uc/item/9jv108xp#page-10>

hospodářském cyklu obecně předpokládáme velké množství nově vzniklých firem. Druhý stupeň hospodářského cyklu nazýváme vrchol, zde dochází ke zpomalení růstu, výroba se zastavuje a firmy by měly logicky dosahovat maximálního růstu a rozvoje. Později se trh nasytí a poptávka začne postupně klesat. Následkem toho se sníží výroba a celkový objem výroby; menší producenti zboží a poskytovatelé služeb se dostávají do potíží a začínají mít problémy s insolvencí, nastane třetí fáze cyklu, recese (reálný produkt klesá pod svůj potenciální produkt, roste nezaměstnanost, rostou zásoby firem, investice klesají, domácnosti snižují výdaje) později deprese a nakonec krize, v níž dochází více a více k úpadkům firem. Během ní se zvětší podíl na trhu přeživším podnikům, které začnou bohatnout, a celý koloběh se opět opakuje. Je vhodné dodat, že hospodářské cykly obyčejně nepostihují země izolované, o čemž jsme se mohli přesvědčit i v minulých letech a nadále také v roce 2013.

Jinou skupinou podporující insolvenci nebo úpadků firem může být špatně nastavená **daňová politika**⁷⁰. Především se jedná o jev nazývaný taxflace, což znamená, že v důsledku vyšší míry inflace (především v systému progresivního zdanění) vyšší nominální příjmy podléhají vyšší daňové sazbě⁷¹. V této souvislosti lze důvodně tvrdit, že počet insolvenčních bankrotů bude i za tzv. „stagflace“, kdy je recese doprovázena vysokou a stoupající inflací. Dalším faktorem, který může mít vliv na úpadek firem, je penzum tzv. **nedokonalých informací** výrobců o všeobecné cenové úrovni a někdy zaměnění její změny za změny relativních cen statků, které vyrábí. Jak uvádí Kaděřábková⁷², „*teorie mylného vnímání*“ byla původně navržena M. Friedmanem a dále byla přesněji rozpracována R. Lucasem. Politický kapitál⁷³ země ve smyslu střídání vlád a v návaznosti na vznik různých politických institucí⁷⁴ a v této souvislosti také změn legislativního prostředí a pokles předvídatelnosti budoucích výnosů může přímo ovlivnit insolvenci a úpadky firem. Sekundárním činitelem insolvence firem může být např. také lidský kapitál. Chudší země mají obyčejně horší vzdělávací systém a méně kvalifikovaných pracovníků. Nicméně i (tichá) akceptace **nelegálního přistěhovalectví** může mít v daném času a prostoru podíl na zvýšení růstu hospodářství⁷⁵. Existují také kvalifikované empirické výzkumy, jejichž cílem je objasnění v časových periodách (1970 – 1989 a 1990 – 2009), vztah hospodářského růstu k **velikosti/redukci veřejného sektoru**⁷⁶.

70) Saltari, E., Travaglini, G.: Optima Abatement Investment and Environmental Policies Under Pollution Uncertainty. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, page 528

71) Soukup, J. a kol.: *Makroekonomie*. Management Press, Praha, 2010, 2. vyd., ISBN 978-80-7261-219-2, str. 330

72) Kaděřábková, B.: *Úvod do makroekonomie. Neoklasický přístup*. Praha. C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-788-X, str. 333

73) Tamže str. 490

74) Jerzmanowski, M., Cuberes, D.: Medium – Term Growth: The Role of Policies and Institutions. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 319

75) Palivo, T., Xue, J., Yip, C.H., K.: Illegal immigration, Factor Substitution, and Economic Growth. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 455

76) Fiaschi, D., Lavezzi, A., M.: Growth Volatility and the Structure of the Economy. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 203

Názory odborníků se však na vztah velikosti veřejného sektoru a hospodářského růstu poměrně rozcházejí. Tak např. Jerzmanowski a Cuberes tvrdí, že velikost veřejného sektoru není zanedbatelná, nicméně v dlouhém období se jedná spíše o podpůrnou veličinu a čistý efekt na hospodářský růst je malý⁷⁷. V neposlední řadě jsou zajisté zajímavé empirické výzkumy charakterizující relaci hospodářského růstu a **geografických ukazovatelů**, především prostřednictvím tzv. WECG (World's economic center of gravity)⁷⁸.

Co se týká **nezaměstnanosti**⁷⁹, tu bych chápal pro účely tohoto článku nikoli jako předpoklad úpadku, resp. insolvency firem, ale spíše jako jejich důsledek. S tím souvisí také poptávka nebo hledání práce ze strany domácnosti. Nezaměstnanost se během recese zvyšuje a zvyšuje se také počet úpadků firem.

Zajisté, dalo by se vyčlenit mnoho dalších makroekonomických předpokladů (např. volatilita cen komodit v demokracii,⁸⁰ nová ekonomická geografie,⁸¹ globalizace⁸², mezinárodní obchod,⁸³ urbanistika,⁸⁴ atd.) vzniku insolvency nebo bankrotů firem, nicméně pro účely tohoto příspěvku demonstrativní výčet považuji za dostatečný.

5. Úpadek firem a makroekonomické ukazatele v ČR (korelační koeficient – ekonometrie)

V poslední části bych se rád věnoval **ekonometrii**, tedy volně přeloženo „*ekonomickému měření*“. Ekonometrii lze považovat za vědeckou disciplínu nacházející se na pomezí matematiky, statistiky a ekonomie, která aplikuje metody matematické statistiky na ekonomická data. Jejím cílem je ověření ekonomických teorií pomocí pozorovatelných dat či odhalení nových kvantitativních vztahů mezi ekonomickými procesy.

77) Jerzmanowski, M., Cuberes, D.: Medium – Term Growth: The Role of Policies and Institutions. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 361

78) Grether, J.M., Mathys, N. A.: On the track of the World's Economic Center of Gravity. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 261

79) Peretto, P., F.: Market power, Growth, and Unemployment. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 261

80) Zrezli, R., Gylfason, T.: Commodity Price Volatility, Democracy, and Economic Growth. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 9

81) Venables, A., J.: New economic geography. In Durlauf. S.N., Blume, L., E.: In Economic growth. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207

82) Easterly, W.: Globalization. Durlauf. S.N., Blume, L., E.: In Economic growth. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207

83) Rauch, J.: Growth and international trade. In Economic growth. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207

84) Ioannides, Y. M., Hansberg, E., R.: Urban Growth. In Economic growth. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 264

O rozvoj ekonometrie se zasloužilo mnoho osobností, např. Jan Tinbergen - Frisch zakladatel časopisu o ekonometrii,⁸⁵ Lawrence Klein⁸⁶ za vytvoření ekonometrických modelů a jejich aplikaci při analýze ekonomického kolísání a ekonomické politiky nebo R. Lucas,⁸⁷ který je rovněž členem Národní akademie věd a druhým vicepresidentem Ekonometrické společnosti.⁸⁸

Pro účely tohoto příspěvku jsem zvolil základní makroekonomickou veličinu, především hrubý domácí produkt („HDP“) v relaci s kvantitou úpadků v ČR.

Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. Může být definován, resp. vypočítán třemi způsoby: produkční metodou, výdajovou metodou a důchodovou metodou.⁸⁹

Jelikož ve vztahu k úpadkům firem vycházím také ze statistiky ČR – Ministerstva spravedlnosti,⁹⁰ která je precizně propracovaná a pro účely tohoto článku až nadbytečná, jsem nucen abstrahovat od jednotlivých ukazovatelů a vybrat pouze ty základní. Připomeňme si stručně, jak se chovala česká ekonomika v počátcích krize, tedy v roce 2007. Česká ekonomika⁹¹ se svou souhrnnou výkonností řadila v roce 2007 mezi jednu z nejrychleji rostoucí evropské ekonomiky. Hrubý domácí produkt⁹² ČR dosáhl v roce 2007 reálně meziročního nárůstu ve výši 6,5 %, v běžných cenách dosáhl 3557,7 mld. Kč. Průměrná míra registrované nezaměstnanosti, kterou za rok 2007 zveřejnilo Ministerstvo práce a sociálních věcí, činila 6,6 % a meziročně byla o 1,5 bodu nižší. Obecná míra nezaměstnanosti činila 5,3 %. Česká národní banka v obavě z možného růstu inflačních tlaků zpřísnila v průběhu roku 2007 celkem čtyřikrát měnovou politiku, když k 1. červnu, k 27. červenci, k 31. srpnu a k 30. listopadu zvýšila základní úrokové sazby, vždy o 0,25 p. bodu. V roce 2007 byly zavedeny tzv. ekologické daně, tj. daň z plynu, elektřiny. V bankovním sektoru působilo celkem 38 bank včetně 6 stavebních spořitelů a 34 pojišťoven. Míra inflace se pohybovala na hranici 2,8 %. Státní dluh činil v roce 2007 celkem 892,3 mld. Kč.

Podívejme se na vybrané ukazatele při úpadku firem v ČR v roce 2008, tzn. v období, kdy se objevují první indicie krize v návaznosti na HDP a další zajímavé makroekonomické ukazatele, především míru nezaměstnanosti, inflaci a státní dluh.

85) <http://www.journals.elsevier.com/journal-of-econometrics/>

86) http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1980/klein-autobio.html

87) http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1995/lucas.html

88) <http://www.econometricsociety.org/>

89) http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_%28hdp%29

90) <http://insolveneni-zakon.justice.cz/downloads/statistiky/2008.pdf>

91) <http://www.czechtrade.cz/d/documents/01/4-nase-sluzby/4-9-informace-materialy-ke-stazeni/4-9-5-analyzy-zahranicniho-obchodu/country->

92) Pozn.: Český statistický úřad upozornil, že od roku 2008 přizpůsobí statistiku HDP standardnímu pojetí prezentace vývoje HDP uplatňovanému Eurostatem a bude jako základní údaj publikovat HDP po vyloučení vlivu sezónnosti a počtu pracovních dní. Takto upravený údaj se od dosud /myšleno do roku 2007/ uváděného ukazatele může někdy nepatrně lišit, experimentální propočty naznačují, že rozdíl bývá jen zcela výjimečně větší než 0,2 procentního bodu.

Rok 2008 (1. 1. 2008 – 31. 12. 2008)

a) insolvenční návrhy: 5236, b) **zahájená insolvenční řízení/vyhlášky: 5215**, c) povolená moratoria: 5, d) rozhodnutí o úpadku⁹³: -, e) povolená/schválená oddlužení: 1110, f) povolené/schválené reorganizace: 6, g) povolené konkursy: 769, h) incidenční žaloby: 249, i) odvolání: 740. Hrubý domácí produkt (HDP) v ČR se v roce 2008 pohyboval na úrovni 3848,4 mld. Kč, což představuje 368 986,- Kč / 1. obyvatele. Obecná míra nezaměstnanosti představovala 4,4 %. Míra inflace byla 6,3 %. Státní dluh činil v roce 2008 celkem 999,8 mld. Kč.

Rok 2009 (1. 1. 2009 – 31. 12. 2009)

a) insolvenční návrhy: 9396, b) **zahájená insolvenční řízení/vyhlášky: 9383**, c) povolená moratoria: 18, d) rozhodnutí o úpadku: 3941, e) povolená oddlužení: 3786, f) povolená/schválená reorganizace: 25, g) povolené konkursy: 925, h) incidenční žaloby: 1323, i) odvolání: 1654. Hrubý domácí produkt v ČR se v roce 2009 pohyboval na úrovni 3759,0 mld. Kč, což představuje 358 288,- Kč / 1. obyvatele. Obecná míra nezaměstnanosti představovala 6,7 %. Míra inflace byla 1,0 %. Státní dluh činil v roce 2009 celkem 1178,2 mld. Kč.

Rok 2010 (1. 1. 2010 – 31. 12. 2010)

a) insolvenční návrhy: 16 101, b) **zahájená insolvenční řízení/vyhlášky: 16 094**, c) povolená moratoria: 9, d) rozhodnutí o úpadku: 8004, e) povolená oddlužení: 10 568, f) povolená/schválená reorganizace: 32, g) povolené konkursy: 2204, h) incidenční žaloby: 2576, i) odvolání: 2362. Hrubý domácí produkt v ČR se v roce 2010 pohyboval na úrovni 3799,5 mld. Kč, což představuje 361 268,- Kč / 1. obyvatele. Obecná míra nezaměstnanosti představovala 7,3 %. Míra inflace byla 1,5 %. Státní dluh činil v roce 2010 celkem 1344,1 mld. Kč.

Rok 2011 (1. 1. 2011 – 31. 12. 2011)

a) insolvenční návrhy: 24 466, b) **zahájená insolvenční řízení/vyhlášky: 24 448**, c) povolená moratoria: 6, d) rozhodnutí o úpadku: 14 118, e) povolená oddlužení: 21 035, f) povolená/schválená reorganizace: 28, g) povolené konkursy: 2671, h) incidenční žaloby: 3455, i) odvolání: 3115. Hrubý domácí produkt v ČR se v roce 2011 pohyboval na úrovni 3841,4 mld. Kč, což představuje 365 961,- Kč / 1. obyvatele. Obecná míra nezaměstnanosti představovala 6,7 %. Míra inflace byla 1,9 %. Státní dluh činil v roce 2011 celkem 1499,4 mld. Kč.

Rok 2012 (1. 1. 2012 – 31. 12. 2012)

93) Pozn.: statistika nebyla MS ČR vedena

a) insolvenční návrhy: 32 656, b) **zahájená insolvenční řízení/vyhlášky: 32 649**, c) povolená moratoria: 4, d) rozhodnutí o úpadku: 20 700, e) povolená oddlužení: 14 705, f) povolená/schválená reorganizace: 27, g) povolené konkursy: 3172, h) incidenční žaloby: 3891, i) odvolání: 4062. Hrubý domácí produkt v ČR se v roce 2012 pohyboval na úrovni 3843,5 mld. Kč, což představuje 365 721,- Kč / 1. obyvatele. Obecná míra nezaměstnanosti představovala 7,4 %. Míra inflace byla 3,3 %. Státní dluh činil v roce 2012 celkem 1667,6 mld. Kč.

Z vybraných statistických ukazatelů Ministerstva spravedlnosti⁹⁴ z let 2008 až 2012 autor práce odvodil několik obecných **závěrů**:

- a) počet **insolvenčních návrhů** v průběhu let 2008 až 2012 stoupá (z 5236 na 32 656, což je za 5 let **nárůst o 623,6 %**),
- b) **insolvenční návrhy** jsou ze strany soudů akceptovány na **99 %**, jsou tedy psány velice dobře a insolvenční návrhy jsou opodstatněné,
- c) institut **moratorií** soudy prakticky nevyužívají, v sledovaném období soudy povolily celkem 42 moratorií, což představuje z celkového množství 87 789 zahájených řízení celkem **0,047 %**,
- d) z celkového počtu zahájených řízení ve sledovaném období, tj. z množství 87 789 bylo v 46 763 případech rozhodnuto o úpadku, což představuje 53 %,
- e) institut **oddlužení**, který se váže k fyzickým osobám, představuje z celkového množství zahájených řízení, což je, jak bylo uvedeno výše, 87 789 celkem 51 204, tedy **58,3 %**,
- f) institut **reorganizace**, podobně jako institut moratorií, nepatří právě k těm frekventovaným; z celkového množství zahájených řízení představuje reorganizace s počtem 118 případů pouze **0,13 %**,
- g) celkem 9741 **konkursů**, jako možného způsobu úpadků představuje na celkovém množství zahájených řízení celkem **11 %**,
- h) pokud se týká **incidenčních sporů**, jejich množství 8494 představuje vůči celkovému množství zahájených řízení celkem 9,6 %,
- i) za sledované období celkový počet odvolání činil 11 933, což představuje vůči celkovému množství zahájených řízení **13,5 %**.

Podívejme se teď na výpočet **korelačního koeficientu** ve vztahu HDP a míry úpadků firem. V rámci mé práce jsem se zaměřil na výzkum vztahů míry růstu HDP a míry růstu úpadků v ČR (zahájených insolvenčních řízení). Měřil jsem tedy dvě proměnné za účelem získání tzv. korelačního koeficientu, z něhož následně dovodím míru lineární

94) http://insolvennci.zakon.justice.cz/downloads/statistiky/Statisticke_udaje_za_rok_2012.pdf

závislosti dvou výše cit. proměnných. Za sledované období považuji interval od 1. 1. 2008 (účinnost nového insolvenčního zákona) do 31. 12. 2012.

Vycházíme z obecně prokázaných předpokladů, že míra růstu HDP⁹⁵ byla v ČR v roce:

- 2008 celkem 2,5 %, což odpovídalo 5215 insolvenčním řízením;
- 2009 celkem -4,1 %, což odpovídalo 9383 insolvenčním řízením;
- 2010 celkem 2,4 %, což odpovídalo 16 094 insolvenčním řízením;
- 2011 celkem 2,3 %, což odpovídalo 24 448 insolvenčním řízením;
- 2012 celkem 3,1 %, což odpovídalo 32 649 insolvenčním řízením.

Za **index růstu HDP** považuji:

- za rok 2008: proměnnou v hodnotě 102,5;
- za rok 2009: proměnnou v hodnotě 95,9;
- za rok 2010: proměnnou v hodnotě 102,4;
- za rok 2011: proměnnou v hodnotě 102,3;
- za rok 2012: proměnnou v hodnotě 103,1.

Za **korelační koeficient** považuji hodnotu výpočtu dle níže uvedeného vzorce⁹⁶, přičemž za „Y“ je považována míra růstu HDP a za „X“ míra úpadku firem:

$$r_{yx} = r_{xy} = \frac{n \sum_{i=1}^n x_i y_i - \sum_{i=1}^n x_i \sum_{i=1}^n y_i}{\sqrt{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - (\sum_{i=1}^n x_i)^2} \sqrt{n \sum_{i=1}^n y_i^2 - (\sum_{i=1}^n y_i)^2}} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} \bar{y}}{\sqrt{(\overline{x^2} - \bar{x}^2)(\overline{y^2} - \bar{y}^2)}} = \frac{s_{xy}}{s_x s_y}$$

Tab. č. 1

	Insolvence	HDP
Insolvence	1	0,461856
HDP	0,461855721	1

Zdroj: vlastní výpočet autora

95) <http://apl.czso.cz/ode/tab/tsieb020.htm>

96) http://statistika.vse.cz/download/materialy/4ST201_vzorce.pdf

Korelační koeficient tvoří na základě výpočtu hodnotu **46,19 %**, resp. v intervalu „0 až 1“, hodnotu **0,46 %**, kdy hodnota „0“ znamená minimální míru závislosti dvou proměnných a hodnota „1“ znamená maximální míru závislosti dvou proměnných.

Z výpočtu lze vydedukovat následující **závěr**:

- 1) v intervalu „0“ až „1“ dosahuje korelační koeficient bez čtyř desetin hodnoty jeho střední hranice, tj. 0,5;
- 2) mezi mírou HDP a mírou insolvenčních řízení existuje v sledovaném období nepochybně dle výše uvedené metodiky v období let 2008 až 2012 lineární závislost, kterou můžeme charakterizovat jako středně silnou.

Domnívám se, že některé ze zjištění bylo možné vzhledem k pokračující ekonomické recesi předikovat i intuitivně (např. růst úpadku firem), nicméně při podrobnější analýze je zjištění poměrně alarmující, především za situace kdy si uvědomíme, že **počet úpadků firem narostl za pět let o více než 600 %**. Tato skutečnost se musí nevyhnutelně odrazit do mnoha makroekonomických veličin, na trhu práce, ve spotřebě, úsporách, inflaci, nezaměstnanosti, státním dluhu, apod.

Závěr

Historie ekonomie jako vědecké disciplíny, včetně jejího dalšího rozvoje, nabízí mnoho uspokojivých odpovědí na nejrůznější makroekonomické otázky.

Zároveň však ekonomie překvapuje tím, že ačkoli je penzum problémů (zdánlivě) vyřešeno, empirické výzkumy vzápětí konsolidované makroekonomické teorie popřou nebo alespoň vyvstanou snahy o jejich modifikaci. V těchto souvislostech je velice vhodné akceptovat „čas“ jako veličinu, která neustále plyne, a objevy ve formě nejrůznějších ekonomických modelů oceněny Nobelovými cenami se později otrásají v základech a stávají se relativními. Každopádně, jakýkoli objev at již více či méně úspěšný posouvá ekonomii vpřed, jelikož z hlediska praxe je jejím podstatným cílem predikce budoucího vývoje hospodářství, předcházení negativním šokům a z hlediska tohoto příspěvku také předcházení negativním důsledkům úpadků firem.

Domnívám se, že teoretická ekonomie musí najít důkladnou reflexi v praxi. Jinak by se stala vědou pro vědu, což není dle mého názoru žádoucím jevem, zvláště v období, kdy erudovaní ekonomové z celého světa mají ambice „najít lék“ pro prevenci nemocí, které se představují ve formě hospodářských krizí, recesí a v této souvislosti i v podobě následků jako jsou úpadky firem.

Hlavním cílem této práce bylo upozornit na možné makroekonomické činitele půso-

bící na úpadek firem. Domnívám se, že nastolená hypotéza této práce, která vycházela z tvrzení, že firmu mohou „ohrozit“ jak objektivní (geografická poloha země) / subjektivní činitele (znalosti a dovednosti manažera firmy), se potvrdila s tím, že výše prezentované makroekonomické faktory považuji v tomto směru za naprosto zásadní.

Přínos tohoto článku vidím zejména v nalézání podstatných makroekonomických vztahů, jejich vzájemné komparaci včetně nalézání kvalifikovaných rozdílů pohledů na možné úpadky firem za doprovodu statistických dat.

References

- [1] Bernake, B. S., Frank, R. H.: *Ekonomie*. Grada Publishing 2003, ISBN 80-247-0471-4, str. 101
- [2] Bernhardt, R.: *Encyclopedia of Public International Law*. Max Planck Institute, vol. 4, North – Holland, ISBN 0-444-86247-1, str. 600
- [3] Black, J.: *A Dictionary of Economics*. Oxford University Press. Second Edition. 2002. ISBN 0-19-860767-9, str. 26
- [4] Boucekkine, R., Croix, D., Licandro, O.: *Vintage Capital Growth Theory: Three Breakthroughs*. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 455
- [5] Čepelka, Č.: Šturma, P.: *Mezinárodní právo veřejné*. C.H.Beck, 2008, 1. vyd. ISBN 978-80-7179-728-9, str. 50 a pásl.
- [6] Easterly, W.: *Globalization*. Durlauf. S.N., Blume, L., E.: In *Economic growth*. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207
- [7] Freeman, R. Edward (1984). *Strategic Management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman, 1984, ISBN 0-273-01913-9
- [8] Fiaschi, D., Lavezzi, A., M.: *Growth Volatility and the Structure of the Economy*. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 203
- [9] Friedman, M.: *Kapitalismus a svoboda*. Liberální institut Praha, 1993. 1. vyd. ISBN 80-85787-33-4
- [10] Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5
- [11] Grether, J.M., Mathys, N. A.: *On the track of the World´s Economic Center of Gravity*. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 261
- [12] Hattenhauer, H.: *Evropské dějiny práva*. Praha, C.H.Beck 1998, 1. vyd., ISBN 80-7179-056-7, str. 553 a násl.
- [13] Ioannides, Y, M., Hansberg, E., R.: *Urban Growth*. In *Economic growth*. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 264
- [14] Jerzmanowski, M., Cuberes, D.: *Medium – Term Growth: The Role of Policie and Institutions*. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group

- Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, page 319
- [15] Jonáš, J. a kol.: Nobelova cena za ekonomii. AV ČR Praha 1993, 1. vyd. ISBN 80-200-0362-2, str. 77 a násl.
- [16] Kadeřábková, B.: Úvod do makroekonomie. Neoklasický přístup. Praha. C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-788-X, str. 84
- [17] Knight, F.H.: The Ethics of Competition with a new introduction by Richard Boyd, vyd. Harper and Brother and Georgie Allen, 1935, ISBN 1-56000-955-1, str. č. 3
- [18] Mishkin, F.S.: Over the Cliff: From the Subprime to the Global Financial Crisis. Journal of Economic Perspectives, ročník 25, č. 1, str. 50
- [19] Oppenheimer, F.: The state, Vanguard Press, 1914, str. č. 24 a násl.
- [20] Palivo, T., Xue, J., Yip, CH., K.: Illegal immigration, Factor Substitution, and Economic Growth. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, tr. 455
- [21] Peretto, P., F.: Market power, Growth, and Unemployment. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 261
- [22] Rauch, J.: Growth and international trade. In Economic growth. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207
- [23] Rothbard, M. N.: Ekonomie státních zásahů. Liberální institut. Praha 2001, ISBN 80-86389-10-3, str. 358 a násl.
- [24] Saltari, E., Travaglini, G.: Optima Abatement Investment and Enviromental Policie Under Pollution Uncertainty. In Grandville O.: Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, page 528
- [25] Samuelson, P.A., Nordhaus, W. D.: Ekonomie. Svoboda, Praha 2007, ISBN 978-80-205-0590-3, str. 341
- [26] Seltenreich, R. a kol.: Dějiny evropského kontinentálního práva. 3. vyd., Praha: Leges, 2010, ISBN 978-80-87212-54-7, str. 292
- [27] Schumpeter, J., A.: Teoria hospodářského vývoje. Analýza podnikatelského zisku, kapitálu, úveru, úroku a kapitalistického cyklu. Pravda 1987, str. 433
- [28] Smith, A.: Bohatství národů (1776)
- [29] Soukup, J. a kol.: Makroekonomie. Management Press, Praha, 2010, 2. vyd., ISBN 978-80-7261-219-2, str. 330

- [30] SAY, Jean-Baptiste. *Traité d'économie politique* (Pojednání o politické ekonomii, 1803), kapitola 15
- [31] Soukup, J. a kol.: *Makroekonomie*. Management Press, Praha 2010, 2. vyd., ISBN 978-80-7261-219-2, str. 485
- [32] Spinosa Ch.: *Shylock and Debt and Contract in the Merchant of Venice*. *Cardozo Studies in Law and Litterature*, část 5, str. 65
- [33] UNCITRAL Model Law on Gross-Border Insolvency in Goode, R., Krojme, H., McKendrick, E., Wool, J.: *International instruments and Commentary*. Oxford University Press, 2004. ISBN 0-19-925167-3, str. 635 a násl.
- [34] Venables, A., J.: *New economic geography*. In Durlauf, S.N., Blume, L., E.: *Economic growth*. Macmillan Publisher Ltd. 2010, ISBN 978-0-230-23882-4, str. 207
- [35] Volejníková, J.: *Moderní kompendium ekonomických teorií. Od antických zdrojů až po 3. tisíciletí*. Profess Consulting s.r.o., 2005, str. 19
- [36] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- [37] Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [38] Zrezli, R., Gylfason, T.: *Commodity Price Volatility, Democracy, and Economic Growth*. In Grandville O.: *Frontiers of ECONOMICS and GLOBALIZATION. Economic Growth and Development*. Esmerald Group Publishing Limited, 1. edition, 2011, ISBN 978-78052-396-5, str. 9
- [39] Žák, M. a kol.: *Velká ekonomická encyklopedie*. Linde Praha, a.s. 1999. 1. vyd. ISBN 80-7201-172-3, str. 97

Elektronické zdroje

- [1] The History of Bankruptcy: Economic, Social and Cultural Implications in Early Modern Europe. [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=5rnPy1yKuWAC&pg=PA225&lpq=PA225&dq=Conservation+de+Lyon,+Lex+mercatoria&source=bl&ots=XtrcdLRJUL&sig=EA45kzMAh3HSR MmxisUOeu0jYo&hl=cs&sai=0iaCUYbhEoWO4gTDmIHIBA&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=Conservation%20de%20Lyon%2C%20Lex%20mercatoria&f=false>
- [2] CONCORDAT PREVENTIF DE LA FAILLITE. [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/recueils/procedures_collectives/3_concordat.pdf
- [3] Code de commerce. [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=MsI2AAAAMAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, Kniha III, str. č. 426 a násl.
- [4] Lehman Brothers [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.lehman.com/>
- [5] BNP Paribas [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.bnpparibas.com/>
- [6] Sal. Oppenheim [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.oppenheim.lu/>
- [7] NIBC Bank [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.nibc.com/en/home.html>
- [8] European Central Bank [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.ecb.int/>
- [9] Board of Governors of the Federal Reserve System [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.federalreserve.gov/>
- [10] Center for International Comparisons at the University of Pennsylvania [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <https://pwt.sas.upenn.edu/>
- [11] Český statistický úřad [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>
- [12] The World Bank [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/>
- [13] IMF [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.imf.org>
- [14] ESM [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: <http://www.esm.europa.eu/>
- [15] STATISTIKA. VŠE v Praze [online]. [cit. 2013-07-20]. Dostupné z: http://statistika.vse.cz/download/materialy/4ST201_vzorce.pdf